

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

דיני ממונות בתורת התנאים: מסכת נזיקין

וספרות הבית השני

ד"ר אלישיב שרלו | המחלקה לתלמוד

The Tannaitic Civil Law and the Literature of the Second Temple Period | 09-6471-01

הרצאה	סוג הקורס:
2	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
א'	סמסטר:
שלישי, 16:00	יום ושעה
	שעת קבלה:
	מייל מרצה:
	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

"הרוצה שיחכים – יעסוק בדיני ממונות" קובעת המשנה בסוף מסכת נזיקין. בשיעור ננסה להחכים באמצעות לימוד דיני ממונות שהם "כמעין הנובע", ולחפש את מקורות הנביעה שלהם. לצד המבט הרחב על דיני ממונות נתמקד בשתי שאלות מרכזיות בנוגע למסכת נזיקין – הסמסטר הראשון יעסוק בקשר שבניה ובין ספרות הבית השני, והסמסטר השניה ביחסים שבין המשנה ומדרשי ההלכה בענייני ממונות. מבחינה זו הקורס יתן גם רקע על ספרות הבית השני ועל יחסי המשנה והמדרש.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

הלומדים יתארו את השורשים המגוונים של דיני הממונות התנאיים ואת האופנים שבהם המקורות עובדו בידי התנאים. התלמידים יכירו את ספרות המחקר העיקרית בנושא זה ואת הדיונים העכשוויים. בנוסף, התלמידים יכירו את הספרות היהודית המגוונת של ימי הבית השני ויפתחו דרכים לעבוד איתה כדי לשחזר את התפתחות ההלכה. התלמידים ילמדו להעריך סוגים שונים של חוק בהתאם למסגרתם ולזהות מעברים בהגדרת החוק. כמו כן, התלמידים יקבלו רקע בנוגע למדרשי ההלכה השונים וליחס שבין המשנה והמדרש, ויפתחו מתודולוגיה לניווט בתוך מערכת הקשרים הסבוכה שבין החיבורים. לבסוף, התלמידים ידונו בשאלות רוחב ועומק בנוגע למהותם של דיני הממונות התנאיים: משפט לעומת דת, מוסר לעומת חוק, ועוד.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

התלמידים יידרשו להכין חומרים לפני כל שיעור ולהיות שותפים פעילים לדיון בכיתה. כמו כן, התלמידים יקבלו עידוד לערוך מחקרים משלהם על נושאי הקורס ולהציגם לפני הכיתה כתחליף – מלא או חלקי – למבחן.

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	מבוא כללי: דיני ממונות בתורת התנאים ובספרות הבית השני		H. Lapin, <i>Early Rabbinic Civil Law and the Literature of the Second Temple Period, in Jewish</i>	

	<i>Studies Quarterly</i>, 2, 1995, p. 149-183 י' פורסטנברג, 'מספרות ההלכה הקדומה לחוק הרומי: לתולדות התהוותם של פרקי בבא מציעא', תעודה, לא (תש"ף), עמ' 570–537			
2	דיני השבת אבדה בין יוספוס לחז"ל			ד' נחמן, ההלכה בכתבי יוסף בן מתתיהו, עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן תשס"ד (עמודים נבחרים)
3	פילון, יוספוס, וקדושת הפקדון			S. Belkin, <i>Philo and the Oral Law</i>, Cambridge MA. 1940 (עמ' נבחרים)
4	ברית דמשק ודיני אונאה			י"א באומגרטן, 'מסורות הלכתיות' קדומות במגילות ים המלח, בתוך: מ' קיסטר (עורך), מגילות קומראן: מבואות ומחקרים, ב, ירושלים תשס"ט, עמ' 667–649
5	מדרש משפטים			א' שמש, 'מגילה – Q251 4 מדרש משפטים', תרביץ, עג

	(תשס"ד), עמ' 49–25			
6	אכילת פועלים		ה' מנספילד, 'אכילת פועלים: פרק בהתהוות ההלכה: מפסוקי המקרא ועד ספרות התנאים', עבודת תזה, האוניברסיטה העברית תשפ"ה	
7	האשם המושב		א' שרלו, 'תולדות דיני גזל ואבדה בתורת התנאים', עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית תשפ"ד (עמודים נבחרים)	
8	בן סירא, רז נהיה, ומסכת נזיקין		ש' נאה, "ממחה משקלות ומקנח מאזניים": פרק מתוך מסכת מידות ומשקלות, תרביץ, נט (תש"ן), עמ' 395–379	
9	גידול בהמה דקה		אלישע קימרון, 'התרנגול והכלב ומגילת המקדש 11 Q ^c (עמ' XLVII), תרביץ, סד (תשנ"ה), עמ' 476–473.	
10	נזקי שור: צדוקים ופרושים		י' פורסטנברג, "קובלין אנו עליכם פרושים": לעיצובה של תמונת העולם הפרושית במשנה', בתוך: א' רוזנק (עורך), ההלכה: הקשרים	

	רעיוניים ואידאולוגיים גלויים וסמויים, ירושלים תשע"ב, עמ' 311-283			
11	דיני ירושה		א"א אורבך, 'הלכות ירושה וחיי עולם', דברי הקונגרס העולמי הרביעי למדעי היהדות, א, תשכ"ז, עמ' 141-133 [=הנ"ל, מעולמם של חכמים, ירושלים תשמ"ח, עמ' 229 - 256]	
11	ריבית		ע' גבריהו, הלוואה בריבית בספרות חז"ל, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשע"ט (עמ' נבחרים)	
12	דיני נזיקין ומחלוקות הצדקים והפרושים		י' פורסטנברג, "קובלין אנו עליכם פרושים": לעיצובה של תמונת העולם הפרושית במשנה', בתוך: א' רוזנק (עורך), ההלכה: הקשרים רעיוניים ואידאולוגיים גלויים וסמויים, ירושלים תשע"ב, עמ' 311-283	
13	דייני גזירות			
14	סיכום ומבט על			

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
השתתפות פעילה (הכנת המקורות ושותפות בדיון)	15% מהציון הסופי
עבודה מסכמת (תוגש בשני שלבים)	85% מהציון הסופי

דרישות הקורס

הנוכחות חובה.

דרישות קדם

אין.

ביבליוגרפיה:

חומרי קריאה נרשמו לעיל. חומרים נוספים להרחבה:

- Cohen, Shaye J. D. "The Rabbi in Second-Century Jewish Society." In *The Cambridge History of Judaism*, 1999.
- S.J.D. Cohen, *The Judaean Legal Traditions and the Halakhah of the Mishnah*, in C.E. Fonrobert, M.S. Jaffee (ed.), *The Cambridge Companion to the Talmud and Rabbinic Literature*, Cambridge, 2007, p. 121-143.
- D. Daube, 'The Civil Law of the Mishnah: the Arrangement of the Three Gates', *Tulane Law Review*, XVIII (1944), pp. 351-407 (=C. Carmichael (ed.), *Collected works of David Daube*, Vol. 1, Berkeley 1992, pp. 257-304)
- D. Goldenberg, 'The Halakha in Josephus and in Tannaitic Literature: A Comparative Study', *JQR*, 67 (1976), pp. 30-43
- D. Goldenberg, *The Halakha in Josephus and in Tannaitic literature: A Comparative Study*, Ph.D. diss., Dropsie University, 1978
- H. Cotton, 'The Rabbis and the Documents', M. Goodman (ed.), *Jews in a Greco-Roman World*, Oxford 1998, pp. 145-165
- S. Schwartz, *Imperialism and Jewish Society: 200 BCE to 640 CE*, Princeton 2001
- A. Shemesh, 'Scriptural Interpretations in the Damascus Document and Their Parallels in Rabbinic Midrash', Joseph M. Baumgarten, et al. (eds.), *The Damascus Document: A Centennial of Discovery*, Leiden 2000, pp. 161-175
- י' בער, 'היסודות ההיסטוריים של ההלכה', ציון, יז (תשי"ב), עמ' 1-55; הנ"ל, 'היסודות ההיסטוריים של ההלכה (פרקים נוספים)', ציון, כז (תשכ"ב), עמ' 117-155

א' גולאק, השטרות בתלמוד: לאור הפפירוסים היווניים ממצרים ולאור המשפט היווני והרומי, ערך והוסיף הערות:
ר' קצוף, ירושלים תשנ"ד
ד' הנשקה, משנה ראשונה בתלמודם של תנאים אחרונים: סוגיות בדיני שומרים, רמת גן תשנ"ז
כנה ורמן, 'עיון ב- 4Q159', תעודה, לא (תשפ"א), עמ' 91–128
ו' נעם, מקומראן למהפכה התנאית: היבטים בתפיסת הטומאה, ירושלים תש"ע
ב' פורת, פרשנות החוזה במשפט התלמודי, עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים, תשס"ט
מ' קיסטר, 'ספרות החכמה בקומראן', בתוך: מ' קיסטר (עורך), מגילות קומראן: מבואות ומחקרים, א, ירושלים
תשס"ט, עמ' 299–320
ד' שר-אבי, החיים ביהודה משלהי ימי הבית השני ועד למרד בר כוכבא לאור התעודות שהתגלו במדבר יהודה,
עבודת דוקטור, אוניברסיטת בר אילן תשס"ח